Minėti bruožai žemaičių ir žiemgalių pilkapiams nėra taip būdingi[2]. Greičiausiai Daujėnų pilkapius supylė sėlių genties žmonės. Tai rodytų ir kapų inventoriaus panašumas su Latvijos TSR teritorijoje tyrinėtais sėlių pilkapiais[3], taip pat faktas, kad Daujėnų pilkapiai yra sėliams skiriamoje teritorijoje[4].

BERKLAINIŲ PILKAPIO (PASVALIO RAJ.) TYRINĖJIMAI 1970 M.

MYKOLAS MICHELBERTAS

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija 1970 m. liepos 24—28 d. tyrinėjo Berklainių pilkapį Pasvalio rajone.

Berklainių vienkiemis yra apie 1,5 km į pietryčius nuo Daujėnų miestelio, kairėje vieškelio Daujėnai — Mikėnai pusėje, apie 300 m į pietus nuo kairiojo Orijos upelio kranto.

Vienkiemio gyventojo J. Straževičiaus sodybos kieme buvo išlikęs pilkapis. J. Straževičiaus pasakojimu, šį pilkapį prieš keliasdešimt metų kasinėję vietiniai gyventojai ir radę „bronzinių retežėlių".

Pilkapis turėjo ne visai taisyklingo apskritimo formos sampilą, kurio skersmuo — 8,5—9 m, o aukštis — 1,1 m. Sampilo pakraščiuose kai kur buvo matyti vainiko akmenys. Pilkapis buvo gana lygioje vietoje, supiltas iš smėlio. Pilkapio pagrindas buvo išbarstytas 5—10 cm storio degėsių, angliukų ir pelenų sluoksneliu. Amenų vainikas buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos, jo skersmuo vidinėje pusėje — 7,4—7,9 m. Vainiko viduje sampilo pakraščiai buvo apmesti akmenimis, todėl vainiko vidinėje pusėje susidarė gana platus akmenų grindinys. Be to, ir pats sampilo paviršius daugelyje vietų buvo apmestas akmenimis.

Mirusieji Berklainių pilkapyje buvo laidojami du kartus. Pilkapio įrengimo laikotarpiui priklauso 8 griautiniai III—VI a. kapai. Visi šio laikotarpio kapai buvo arba ant pilkapio pagrindo, arba sampile, 0,4—0,8 m gylyje nuo jo viršaus. Vienos laido-

[2] **M. Михельбертас,** Некоторые черты погребального обряда курганов Жемайтии и северной части центральной Литвы,—20 лет. Вильнюс. 1968, стр. 37—46.

[3] **M. Bresava,** Jauni materiali par selu kolektivo uzkalninu kapulaukiem. — Latvijas PSR ZA vestis, Nr. 5 (226), tab. I—II, Riga, 1966

[4] **К. Я. Анцитис, А. Я. Янсон,** Некоторые вопросы этнической истории древних селов, — «Советская этнография», 1962, № 6, рис. I.

jimo krypties nesilaikyta — mirusieji laidoti galvomis į rytus, šiaurės vakarus, pietryčius, šiaurės rytus, pietvakarius. Mirusiųjų griaučiai blogai išlikę, dalis kapų apardyta. Iš išlikusių griaučių matyti, kad mirusieji buvo laidojami aukštielninki, ištiestomis kojomis.

Vyrų įkapes sudarė geležiniai įmoviniai ietigaliai, siauraašmeniai pentiniai ir įmoviniai kirviai, piautuvėliai. Moterų kapuose, be darbo įrankių (piautuvėlių), rasta ir papuošalų — bronzinių įvijėlių. Antai kape Nr. 3 rasta didelė įvija ir maža įvijėlė. Taigi šiame kape palaidotos moters galva galėjusi būti papuošta kelių eilių bronzinių įvijų apgalviu, užsibaigiančiu pakaušio srityje didžiule įvija. Toks apgalvis rastas netoliese esančiuose Daujėnų pilkapiuose.

Tuo būdu, ištirtasis Berklainių pilkapis savo laidosena yra beveik analogiškas Daujėnų pilkapiams, esantiems apie 1,2 km atstumu į šiaurės vakarus. Berklainių pilkapio, kaip ir Daujėnų pilkapių, pagrindas išbarstytas degėsiais ir angliukais, sampilo pakraščiai vainiko viduje apmesti akmenimis. Laidota Berklainių pilkapyje buvo tuo pačiu laikotarpiu, kaip ir Daujėnų pilkapiuose, — III—VI m. e. amžiais. Reikia manyti, kad ir Berklainių pilkapį supylė sėlių genties žmonės.

Antrą kartą Berklainių pilkapyje buvo laidota jau krikščionybės laikotarpiu. Tatai rodo pilkapio sampile rasti du vėlyvi griautiniai kapai. Vėlyvi kapai aptikti 0,75—0,8 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Mirusieji laidoti nedeginti, aukštielninki, galvomis į pietvakarius ir šiaurės vakarus (tikriausiai stengtasi juos guldyti galvomis į vakarus). Šiuose kapuose daiktų rasta nedaug — tai geležiniai peiliai su medinėmis kriaunomis, geležinė yla, bronzinis žiedas paplatinta ir iškarpyta priekine dalimi. Su pagoniškomis apeigomis galima siedinti tik kape rastąją geležinę ylą, tuo tarpu kiti daiktai įėjo į to meto drabužių komplektą. Sprendžiant pagal kapuose aptiktus daiktus, vėlyvi kapai galėjo būti įkasti apie XVI—XVII a. Atrodo, kad tuo metu kaimo kapinaičių teritorija buvo nemaža, ir jose buvo laidojama iki pat XIX a. pab. — XX a. pr. Šiuo metu į rytus nuo pilkapio apie 75 m atstumu yra kaimo kapinaitės su išgriuvusios akmeninės tvoros liekanomis. Kapinaičių teritorijoje matyti kelių neaukštų kalvelių — lyg pilkapių sampilų su išardytais akmenų vainikais liekanos. Galimas daiktas, kad Berklainiuose būta kelių ar keliolikos pilkapių, kurie buvo sunaikinti, kasant duobes kaimo kapinaitėse ir vėliau kitų žemės darbų metu.

NORKŪNŲ PILKAPIŲ (ROKIŠKIO RAJ.) KASINĖJIMAI

STASYS JUODELIS

Rokiškio kraštotyros muziejus per eilę metų (1948, 1964, 1968, 1970) kasinėjo Norkūnų pilkapius, esančius Rokiškio rajone, Ragelių apylinkėje. Ten būta nemažo pilkapyno kairiajame plataus Audros upės slėnio pakraštyje. Pagal vietos žmonių pasakojimus, buvę apie 50 pilkapių. Tačiau dauguma buvo suardyta ir jų vieta suarta. Pilkapius XX a. pradžioje kasinėjo J. Žiogas.

Pastaruoju metu buvo belikę tik dalies pilkapių žymės, išlikusios nesuartame dirvone. Ten dar galima suskaičiuoti 17 apardytų pilkapių ar bent įtariamų buvus pilkapių vietų. Aštuonis iš jų ir kasinėjo Rokiškio kraštotyros muziejus. Vos vienas iš jų (Nr. 2) buvo nesuardytas. Tuo tarpu kiti (Nr. 1, 4,16) buvo visai suardyti, dviejuose (Nr. 10 ir 17) rasti tik atskiri dirbiniai. Patikrintos dvi įtariamos buvusių pilkapių vietos (Nr. 5 ir 7), tačiau spėjimai nepasitvirtino — aiškesnių pilkapių pėdsakų nerasta.

Kadangi tiek kasinėti pilkapiai, tiek ir nekasinėti yra stipriai apardyti, tai apie jų architektūrą mažai ką galima pasakyti. Dauguma jų buvo 5—8 m skersmens ir iki 0,5 m aukščio. Pilkapiams būdinga akmenų vainikai. Tačiau daugumoje pilkapių juos jau sunku atsekti, nes jie tapę akmenų surinkimo vietomis. Antai atrodė, kad pradėtieji kasti pilkapiai Nr. 1, 10, yra sukrauti iš akmenų. Tik juos iškasus, paaiškėjo, kad akmenys sumesti į lobių ieškotojų pilkapyje išraustas duobes.

Pilkapyje Nr. 10 pavyko atsekti akmenų vainiką. Jis buvo sukrautas taisyklingo apskritimo formos iš gana stambių akmenų, kai kurie siekė iki 1 m skersmens, smulkesni buvo sudėti po du. Dauguma kitų pilkapių, matyt, taip pat turėjo apskritus akmenų vainikus, tačiau jų likę tik fragmentai. Skirtingą vainiką turėjo tik pilkapis Nr. 2; jo forma buvo artimesnė keturkampiui, su rytinėje kraštinėje paliktu tarpu. Pilkapio Nr. 17 likę akmenų vainiko fragmentai rodo jį buvus nerūpestingai sumestą iš palyginti nedidelių akmenų dviem ir vietomis trimis eilėmis.

Nesuardytų kapų rasta tik pilkapyje Nr. 2; tai buvo griautiniai kapai. Trys iš šių mirusiųjų buvo paguldyti vakarų kryptimi, o vienas rytų. Įkapės rodo, kad vakarų kryptimi buvo palaidoti vyrai, o rytų — moterys. Kituose pilkapiuose sveikų kapų nesurasta. Pilkapiuose Nr. 1 ir 4 rasti atskiri žmonių kaulai rodo ten buvus griautinių kapų. Nors kituose pilkapiuose kaulų neras-

ta, tačiau nėra žymių, kad ten būtų degintinių kapų. Keletas anglių, pastebėtų pilkapiuose Nr. 16 ir 17, yra greičiausiai atsitiktinai patekę į sampilus ir vargu ar su laidosena turėjo ką bendro.

Kadangi pilkapiai suardyti, mažai juose aptikta ir radinių. Dauguma Norkūnų pilkapių radinių yra geležiniai darbo įrankiai ir ginklai. Iš 20 į Rokiškio muziejų patekusių radinių 15 yra geležiniai. Tai pirmiausia reikia aiškinti tuo, kad pilkapiuose lobių ieškotojai geležiniais radiniais nesidomėjo. Tačiau ir nesuardytame antrame pilkapyje iš 9 radinių tik du yra žalvariniai papuošalai.

Iš geležinių dirbinių daugiausia rasta ietigalių — 6. Penki iš jų turi rombo formos plunksną ir tik pilkapyje Nr. 17 rastasis turi karklo lapo formos plunksną. Visi 4 kirviai yra pentiniai siauraašmeniai. Peiliai rasti taip pat 4. Du iš jų — tiesūs ir palyginti ilgi (15 ir 19 cm ilgio) — galėjo būti naudojami ir kaip ginklai. Kiti du lenkti peiliai yra moterų įkapės. Kur kas retesnis geležinis dirbinys peikena, aptikta pilkapio Nr. 2 ketvirtame kape, kartu su dviem ietigaliais.

Rasta šiek tiek ir papuošalų. Pilkapio Nr. 2 trečiame kape rasta perlūžusi žalvarinė apyrankė storėjančiais galais ir lankinė segė trikampe kojele. Žalvarinio papuošalo fragmentas — dalis žalvarinės įvijos — rastas suardytame pilkapyje Nr. 10. Tame pat pilkapyje aptikta ir sidabrinė ruplėtais galais gana stipriai pažaliavusi antkaklė. Tikriausiai antkaklės lankeliui priklausė ir ariamoje dirvoje rastas sidabrinis vielos gabaliukas.

Gal būt, Rokiškio kraštotyros muziejuje yra ir daugiau atsitiktinių radinių iš Norkūnų pilkapių, patekusių į muziejų anksčiau, kai inventoriaus knygose radimo vieta nebuvo nurodoma. Pasimetusi ir J. Žiogo kolekcijos radinių metrika. Todėl apie Norkūnų pilkapyną galima spręsti tik iš šiame straipsnyje minėtų radinių, esančių Rokiškio kraštotyros muziejuje.

Pagal radinius Norkūnų pilkapius reikia skirti viduriniam geležies amžiui. Nesuardytas pilkapis didelių abejonių nekelia, kad pilkapiuose buvo laidojama V—VI a. Kadangi kiti pilkapiai suardyti, juos datuoti yra sunkiau. Vis dėlto antkaklė ruplėtais galais pilkapyje Nr. 10, karklo lapo formos ietigalis pilkapyje Nr. 17 leidžia pilkapyno pabaigą nukelti į VII a.

Norkūnų pilkapiai laidosena ir radiniais yra artimi šiaurės Lietuvos pilkapiams, siaura juosta paplitusiems nuo Pakruojo ir Radviliškio rajonų vakaruose iki vakarinės Zarasų rajono dalies rytuose. Būdinga, kad tokių pilkapių žinoma mažokai. Norkūnų pilkapiai kiek išsiskiria tuo, kad juose mirusieji laidoti dar ir VII a.

MUSTENIŲ—BAUBONIŲ PILKAPIŲ (TRAKŲ RAJ.) TYRINĖJIMAI 1970 M.

DALIA ANDRAŠIŪNAITĖ

Mustenių—Baubonių pilkapiai yra Trakų rajone, Rusakalnio apylinkėje, dviejuose kaimuose: Mustenių ir Baubonių. Tai buvęs didžiulis kapinynas, kurio iki mūsų dienų išliko nedidelė dalis. Pilkapiai buvo su akmenų vainikais, sampilo viršus sukrautas iš akmenų. Išlikę pilkapiai išsidėstę 4 grupėmis.

I pilkapių grupę sudaro 5 pilkapiai, iš kurių vienas suardytas, įrengiant jame rūsį bulvėms.

II pilkapių grupėje išlikę tik du nedideli pilkapiai.

III grupę sudaro ariamame lauke išlikę 3 stambūs pilkapiai. Visų šių trijų grupių pilkapių akmenų vainikai nuardyti.

IV, didžiausia, pilkapių grupė geriausiai išlikusi. Ją sudaro 8 pilkapiai, prigludę vienas prie kito. Šie pilkapiai turi išlaikę akmenų vainikus, vieno pilkapio akmenų vainikas jungiasi su kito pilkapio vainiku.

Mustenių—Baubonių pilkapių skersmuo svyruoja nuo 5 iki 15 m, sampilų aukštis iki 1—2 m. Visi pilkapiai apardyti, jų viduryje lobių ieškotojai iškasę duobes.

1970 m. birželio 24 — liepos 1 dienomis Trakų istorijos muziejus ištyrė 1 pilkapį[1].

Kasinėtas pirmosios grupės pilkapis, esąs J. Apanavičiaus sodybos kieme, nes sodybos šeimininkas planavo nukasti pilkapį ir išlyginti kiemą. Vienas pilkapio kampas rėmėsi į gyvenamąjį namą ir prie jo esantį ūkinį pastatą, kitas — į keliuką. Statant namą ir priestatą, dalis pilkapio pažeista. Pilkapis beveik apskritos formos, jo sampilo skersmuo 6 m, o aukštis — 1,1 m. Tyrinėtas plotas buvo 7 m pločio šiaurės—pietų kryptimi ir 9 m ilgio vakarų—rytų kryptimi.

Nuėmus velėną, pasirodė, kad sampilas centre sukrautas iš akmenų. Akmenų krūsnies skersmuo 3 m, o aukštis apie 90 cm. Akmenys vidutinio dydžio — maždaug nuo 15 iki 30 cm skersmens. Visame sampilo paviršiuje buvo matyti degėsių pėdsakai. Tarp akmenų buvo molio ir degėsių.

Nuėmus sampilą, visame plote išryškėjo palaidi akmenys. Šiauriniame pilkapio pakraštyje akmenys sudarė lyg ir vainiko dalį. Pietinėje pilkapio dalyje, beveik viduryje, aiškiai buvo matyti iš gilumos išmestos permaišytos žemės. Kasant gilyn, apie

[1] Kasinėjimams vadovavo Trakų istorijos muziejaus vyr. fondų saugotoja Dalia Andrašiūnaitė, brėžinius ir planus darė architektas Stasys Mikulionis.

1,4 m gylyje nuo sampilo viršaus ir apie 0,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, po degėsių sluoksneliu, atidengtos 2 lygiagretės akmenų eilės 1,9 ir 2,2 m ilgio, tarpas tarp eilių — 40—50 cm. Tarp akmenų eilių buvo molio ir degėsių. Nukasus molį, tarp akmenų eilių, ant smėlio, rasti griaučių pėdsakai. Mirusysis paguldytas galva į šiaurės vakarus. Kapas ne centre, bet kiek į kraštą. Todėl pilkapio centre atsidūrė mirusiojo kojos. Griaučių ilgis 1,8 m, o ant kojų užversti stambūs akmenys. Kaukolės išlikusi tik apatinė dalis. Ant abiejų blauzdikaulių, prie pat kelių, gulėjo geležinis antskydis, padėtas viršūne žemyn. Jis pusrutulio formos, su atkraštėmis jo skersmuo — 20 cm, pusrutulio skersmuo — 12 cm, aukštis — 5 cm. Antskydis taip pat labai blogai išlikęs, suėstas rūdžių. Maždaug raktikaulio srityje rasta apskrita diržo sagtis. Ji žalvarinė. lankelis šešiakampio skersinio pjūvio. Dešinėje galvos pusėje gulėjo tiesus geležinis 20 cm ilgio peilis.

Sprendžiant pagal radinius, pilkapyje buvo palaidotas VI — VII a. karys. Laidojimo apeigos gana savotiškos. Iškasus duobę, paruoštas mirusiajam tarsi akmeninis „karstas", į jį paguldytas mirusysis ir jam ant kojų užversti akmenys. Tada „karstas" pripildytas molio.

Virš kapo supiltas pilkapis, pilkapio sampilo vidurys sudėtas iš akmenų, juos sutvirtinant moliu.

MAISIEJŪNŲ PILKAPIŲ (KAIŠIADORIŲ RAJ.) TYRINĖJIMAI 1971 M.

EUGENIJA BUTĖNIENĖ

1971 m. Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejus tyrinėjo Maisiejūnų pilkapyną. Šis pilkapynas yra apie 500 m atstumu nuo to paties kaimo piliakalnio, netoli Kauno marių, kairiajame Strėvos upės krante. Krūmais apaugusioje kalvoje yra išlikusi apie 40 pilkapių grupė. Pilkapiai gana arti vienas prie kito. Jų sampilai yra 5—10 m skersmens ir 0,5—1 m aukščio. Didelė dalis yra seniau apardyti ir suplokštėję.

1971 m. ištirti 5 pilkapiai: 2 pilkapyno šiaurinėje dalyje ir 3 — pietinėje.

Maisiejūnų pilkapių sampilai paviršiuje turėjo akmenų grindinius, tiksliau sakant, net du grindinius. Vienas grindinys buvo tuoj iš karto po velėna, o antras — 50—60 cm gilumoje. Akmenų